

Svakodnevne priče o djetinjstvu

Marković, Jelena. 2012. *Pričanja o djetinjstvu: život priča u svakodnevnoj komunikaciji*. Zagreb: Biblioteka Nova etnografija, Institut za etnologiju i folkloristiku. 367 str. ISBN: 978-953-6020-70-6

U knjizi *Pričanja o djetinjstvu: život priča u svakodnevnoj komunikaciji* Jelena Marković bavi se dvama konceptima: onim usmene priče i onim djetinjstva – konceptima koji ne pripadaju ekskluzivno ni jednoj od znanstvenih disciplina pa je njihovo proučavanje nužno interdisciplinarno. Tom interdisciplinarnom području autorica prilazi s folklorističkoga i kulturno-antropološkoga aspekta. Kako autorica navodi, knjiga je nastala tijekom rada na znanstvenom projektu Instituta za etnologiju i folkloristiku *Pitanja usmene i pučke poetike*.

Jelena Marković istražuje fenomen pričanja o životnom razdoblju djetinjstva u svakodnevici, na građi prikupljenoj iz svojih i tuđih posredovanih i neposredovanih sjećanja na to razdoblje. Građa, prikupljena od dvjestotinjak sudionika (predškolske i školske djece te odraslih), korpus je koji čini posebnim to što je nastao bez namjere prikupljanja primjera iz nekog tradicijskog žanra, već je izrastao iz razgovora i iz samoga života tijekom raznovrsnih istraživačkih situacija.

Naslov ove znanstvene monografije vrlo jasno donosi temu kojom će se djelo baviti, naglašavajući dinamičnost i svakodnevnu komunikacijsku uvjetovanost fenomena pričanja o djetinjstvu. Razrada naslovom označene teme strukturirana je u sedam poglavlja, a svako se poglavlje sastoji od nekoliko potpoglavlja. Na početku autorica iznosi i tumači metodološki i etički okvir istraživanja svakodnevnih praksi pričanja o djetinjstvu. Osim promišljanja o metodologiji istraživanja i problemima s kojima se kao istraživačica susretala, autorica govori i o posebnostima uključivanja dječjih priča u istraživanje te o posebnosti autoetnografije osobnoga iskustva povezanog s istraživanom temom. Dotiče se i statusa pričanja o životu, pa i pričanja vezanih uz djetinjstvo kao životno razdoblje u folkloristici. U povijesnom pregledu istraživanja teme autorica napominje da se do osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća žanr, kojemu se u domaćoj literaturi ustalio naziv *pričanja o životu*, nije smatrao legitimnim i estetski vrijednim usmeno književnim žanrom koji bi bio vrijedan istraživanja. Osnovne teorijske crte tome žanru dala je Maja Bošković-Stulli osamdesetih godina prošloga stoljeća, a u postmodernističkom su ga duhu devedesetih razradile Mirna Velčić i Renata Jambrešić-Kirin.

Pričanja o životu obično se definiraju kao pričanja zbiljskih zgoda iz života; kao kazivanja koja iz razgovora izraščuju u više ili manje uobličenu priču o vlastitim uspomenu ili uspomenu koje je doživio tkogod iz bliže okolice, o doživljajima bližih predaka s kojima je još postojao izravan ili blisko posredovan kontakt. Poseban korpus pričanja o životu čine pričanja o djetinjstvu. Riječ je o vrlo čestoj autoreferencijalnoj temi iz svakodnevice koja se kao etnološka tema također istražuje tek od osamdesetih godina kada jača i zanimanje za dječju folkloristiku i općenito za dječje iskustvo. Stoga se i djecu kao informante počinje više uključivati u folkloristička istraživanja. Ipak, pričanja o djetinjstvu djece i odraslih u folkloristici i u etnologiji do ove se studije nikada nisu pojavila kao cjelovita istraživačka tema.

Znanstveno oblikovanje razmišljanja o temi priča u svakodnevici svakako je i afirmacija ne samo 'malih' oblika pričanja o životu i o djetinjstvu u etnološkim i kulturno-antropološkim istraživanjima, već i 'malih' svakodnevnih pričanja o djetinjstvu i o životu kao folklorističkoga predmeta. Jelena Marković pritom prednost daje folklorističkom stajalištu usmjerenom na pripovijedanje kao praksu, kao aktivnost, a ne kao formu. Kada se i dotiče žanrovskih određenja i tematiziranja žanra, pristupa mu ne kao cilju, već kao sredstvu. Autorica iznosi stav kako u folkloristici „važnost *malih* priča treba braniti kao što se brane glasovi *malih*, zapostavljenih, slabijih, drugačijih“ (138), ističući da upravo te *male* priče čine naš život onakvim kakvim ga poznajemo.

Pričanjima o životu autorica prilazi kao pojavnosti bitno određenoj usmenom komunikacijom, diskontinuiranošću, fragmentiranošću, promjenjivošću, ponovljivošću, dinamičnošću. Priče o životu pričaju se u različitim kontekstima, u koautorstvu s različitim ljudima, u dužem ili kraćem vremenskom razdoblju, samo jednom ili se pak iste ponavljaju, prenose, nasljeđuju.

U kojim se oblicima pojavljuju svakodnevna pričanja o životu, pa i ona o djetinjstvu, razlaže se u petom poglavlju. Svakodnevna se pripovijedanja djece, pripovijedanja o djetinjstvu i pripovijedanja djeci o nekom prošlom događaju oblikuju u različitim narativnim praksama. To mogu biti osobne pripovijesti i pripovijesti o osobnom iskustvu odrasloga koji pripovijeda ili odrasloga koji nije nazočan, pripovijesti o djetetu i djetetovu osobnom iskustvu, uzajamna naracija djeteta i odrasle osobe, ali i intervencije u dječje pripovijedanje o osobnom iskustvu. Pričanja o djetinjstvu, dakle, označavaju splet svakodnevnih pojavnosti i oblika transmisije pričanja o posredovanim i neposredovanim iskustvima djetinjstva, znanjima o djetinjstvu djece i odraslih te sjećanja na djetinjstvo kao životno razdoblje. Upravo činjenica da se radi o pripovjednim oblicima u svakodnevici čini ih žanrovski neuhvatljivima jer 'prirodne' pripovjedne oblike jednostavno nije moguće svrstati u arbitrarne žanrovske kategorije i klasifikacije. Mnogi će utjecaji iz okoline učiniti da neke priče u jednoj inačici nalikuju osobnim pripovijestima, u drugoj predajama ('memorativima'), u trećoj negativnim predajama, odnosno racionalizacijama neobičnog iskustva, lagarijama, tračevima, glasinama ili sl., dok će druge u jednoj inačici nalikovati osobnim pripovijestima, pripovijestima o neposredovanom iskustvu, a već u drugoj anegdotama, vicevima ili sl. Upravo je ta promjenjivost i prijelaznost iz oblika u oblik u vrlo kratkom vremenu i osnovna karakteristika svih usmenih priča, posebno osobnih pripovijesti i pričanja o djetinjstvu. U petom dijelu autorica upravo i obrazlaže te bogato oprimjeruje dvojbenu žanrovsku pripadnost priča o životu, ali i dvojbenu određenja samih žanrova.

Šestim dijelom autorica ulazi u područje etnografije, komunikacije i konverzijske analize, te opisuje konverzijske situacije u koje su smještena pričanja o životu. Ona su, a s njima i pričanja o djetinjstvu, motivirana razgovorom, ona izranjaju iz razgovora. Te su forme srasle sa životom pojedinaca, obitelji i malih skupina. Pričanje o životu i pričanje o djetinjstvu moguće je promatrati i kao mjesto konstruiranja i prezentiranja identiteta jer priče mogu puno reći o identitetu svojih pripovjedača, a pričanje se može promatrati i kao polazište analize identiteta u procesu, kao narativne manifestacije sebstva u svakodnevici.

Kako je čitava ova studija usmjerena na pričanja i sjećanja, u sedmom se dijelu teksta autorica dodiruje koncepta kolektivnoga pamćenja i koncepta autobiografskoga pamćenja,

ali i zaboravljanja, prisjećanja i nostalgije. Zaborav kao sastavnica sjećanja i njegov neraskidiv dio mijenja i oblikuje pričanja o djetinjstvu, a time i identitet pojedinca i skupine.

Koristeći se interdisciplinarnim pristupom Jelena Marković ovom znanstvenom monografijom daje značajan doprinos razumijevanju svakodnevnih usmenih narativnih praksi, posebno prakse pričanja o djetinjstvu. Pritom i nas čitatelje potiče na samorefleksiju jer se svi prepoznajemo kao svakodnevni prenositelji svojih i tuđih iskustava, i to u ulozi kako slušatelja tako i pričatelja. Svi mi pričom oblikujemo sebe i svoje okruženje, pričom osjećamo, njome mislimo, prisjećamo se. Stoga čitajući prikazano djelo spoznajemo, među inim, da svakodnevna priča ni u kojem slučaju nije ‘mala’.

Jelena Vignjević